

Hlas mladých ve vzdělávání

**Návrh pozičního dokumentu otevírající
debatu o tom, proč a jak lze účinně
zapojovat hlas mladých do řešení otázek
wellbeingu ve vzdělávání**

Tento poziční dokument vznikl jako společné stanovisko organizací mládeže, studentských spolků a iniciativ, které dlouhodobě pracují s mladými lidmi. Shodujeme se, že kvalitu vzdělávání nelze dále posuzovat pouze podle výsledků učení. Stejně zásadní je to, zda mladí lidé mohou skutečně ovlivňovat rozhodnutí, která formují jejich každodenní život, zejména pak ta, která souvisejí s jejich wellbeingem.

My, mladí lidé žijící v České republice, nejsme jen pasivními adresáty vzdělávacích opatření, jsme každodenními aktéry školního prostředí a naše zkušenost je nenahraditelná. Přesto je náš hlas v rozhodovacích procesech systematicky přehlížen. Participace mladých není doplňkem nebo bonusem, ale základní podmínkou vzdělávání, které je spravedlivé, bezpečné a funkční. Zahrnutí hlasu těch, kterých se vzdělávání dotýká nejvíce, je prostředkem, který umožňuje vytvářet prostředí založené na dialogu a respektu a zároveň cílem, protože rozvíjí dovednosti nutné pro život v demokratické společnosti a umožňuje mladým lidem zažívat vliv, smysluplnost a respekt.

Současná praxe ve školách i na úrovni vzdělávací politiky ukazuje, že o zásadních otázkách vztahů, školního klimatu, digitálního prostředí a duševního zdraví, tedy wellbeingu, se často rozhoduje bez systematického zapojení mladých lidí. Zjištění České školní inspekce dlouhodobě ukazují, že

zapojování žactva do rozhodování je ve většině škol omezené a často formální, zaměřené spíše na okrajová nebo provozní témata než na školní klima, vztahy, pravidla či wellbeing, jež zásadně ovlivňují jejich každodenní zkušenost (ČŠI, 2017; ČŠI, 2023). Inspekce zároveň upozorňuje, že participativní struktury včetně žákovských parlamentů mají často nejasně vymezený mandát a jejich výstupy se do rozhodování vedení škol systematicky nepromítají, což omezuje jejich skutečný vliv (ČŠI, 2023). Tento stav považujeme za zásadní nedostatek. Opatření v oblasti wellbeingu, duševního zdraví, vztahů či bezpečného prostředí nemohou být účinná, pokud nereflektují zkušenosti těch, kteří je denně žijí. Mladí lidé, včetně těch, kteří mohou být ve vzdělávání marginalizováni, mají právo být slyšeni a jejich hlas musí být integrální součástí rozhodování na úrovni škol, obcí, krajů i státu.

Cílem tohoto dokumentu je nabídnout jasná východiska, principy a doporučení, která mohou pomoci institucím napříč systémem vytvářet podmínky pro skutečné, bezpečné a dlouhodobě udržitelné zapojování mladých lidí zejména v oblastech týkajících se jejich wellbeingu a vzdělávání. Nechceme formální participaci ani symbolické konzultace. Požadujeme prostředí, ve kterém je hlas mladých respektován, brán vážně a považován za legitimní zdroj při tvorbě rozhodnutí, která formují podobu vzdělávání v České republice.

Východiska

Aktuální společenský a generační kontext

Žactvo a studentstvo v České republice vyrůstá v prostředí rychlých technologických, společenských a ekonomických změn, které zásadně ovlivňují jejich duševní zdraví, učení, vztahy i každodenní fungování. Digitalizace, proměna způsobů komunikace, rostoucí tlak na výkon a nejistoty spojené s budoucností zvyšují psychickou zátěž mladých lidí a promítají se do jejich duševního zdraví, motivace k učení i pocitu sounáležitosti se školou a společností. Pandemie COVID-19 tyto trendy dále prohloubila a zároveň zvýraznila roli školy jako klíčového prostoru, kde se formují nejen vzdělávací dráhy, ale také pocit bezpečí, důvěry a stability.

Současně se prohlubuje generační rozdíl mezi zkušeností mladých lidí a perspektivou dospělých, kteří nastavují pravidla, opatření a politiky ve vzdělávacím systému. Opatření reagující na wellbeing, vztahy, digitální prostředí nebo duševní zdraví jsou tak často formulována bez dostatečné znalosti každodenní reality žactva a studentstva. Tento nesoulad přispívá k nepřijetí některých opatření ze strany studujících, jejich omezenému dopadu a k oslabování důvěry mladých lidí ve školu i další instituce.

Co v tomto dokumentu rozumíme wellbeingem mladých lidí

Wellbeing mladých lidí chápeme jako stav, ve kterém mohou v podporujícím a podnětném prostředí plně rozvíjet svůj fyzický, kognitivní, emocionální, sociální a duchovní potenciál a žít spolu s ostatními plnohodnotný a spokojený život.

Wellbeing není individuální odpovědností jednotlivce, ale výsledkem kvality prostředí, vztahů, míry bezpečí, férovosti a možnosti ovlivňovat dění, které se mladých lidí bezprostředně týká. Zahrnuje oblast duševního zdraví, školního klimatu, vztahů, pocitu autonomie a smysluplnosti učení. Právě proto je wellbeing úzce propojen s možností participace a s tím, zda mohou mladí lidé spoluutvářet prostředí, ve kterém tráví podstatnou část svého života.

Co v tomto dokumentu rozumíme participací mladých lidí

Participaci rozumíme systematické a smysluplné zapojování žactva a studentstva do rozhodování o otázkách, které se jich přímo týkají a mají dopad na jejich každodenní fungování, učení a wellbeing. Participace není jednorázovou konzultací ani formální možností vyjádřit názor, ale součástí toho, jak školy a vzdělávací systém nastavují vztahy, pravidla a reakce na potřeby mladých lidí.

Toto pojetí vychází z mezinárodně uznávaného rámce participace formulovaného Laurou Lundy, který konkretizuje právo dětí a mladých lidí být slyšeni. Participace je naplněna pouze tehdy, pokud existuje prostor k vyjádření, možnost hlas formulovat, publikum, které naslouchá, a reálný vliv na rozhodování. Samotná možnost vyjádřit názor bez zpětné vazby a dopadu na rozhodnutí nepřispívá k wellbeingu, ale naopak může posilovat frustraci a nedůvěru (Lundy, 2007).

V českém kontextu je participace žactva a studentstva ukořícena i v právním rámci, mimo jiné v právu žactva a studentstva zakládat ve škole samosprávné orgány a obracet se jejich prostřednictvím na ředitele školy nebo školskou radu (školský zákon, § 21 odst. 1 písm. d). Zároveň od 1. ledna 2026 dochází k posílení účasti žactva na fungování školských rad včetně možnosti účasti nezletilých žáků a žákyň středních škol. Tento dokument však vychází z širšího pojetí participace, které přesahuje zákonné minimum a zaměřuje se na kvalitu, smysluplnost a reálný dopad zapojení mladých lidí.

Strategické rámce a závazky, o které se dokument opírá

- **Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+**
Zdůrazňuje potřebu vytvářet bezpečné, spravedlivé a podnětné vzdělávací prostředí, které podporuje rozvoj potenciálu každého žáka. Součástí strategických směrů je také posilování participace žactva a studentstva, rozvoj sociálních a občanských kompetencí a zapojení mladých lidí do utváření školního prostředí.
- **Koncepce podpory mladých lidí v České republice 2025–2030**
Stanovuje jako strategický cíl systematické zohledňování potřeb a perspektiv mladých lidí při tvorbě veřejných politik. Klade důraz na kvalitní participaci, podporu wellbeingu a posilování důvěry mladých lidí ve veřejné instituce na místní, regionální i národní úrovni.
- **Národní akční plán pro duševní zdraví 2020–2030**
Upozorňuje na rostoucí význam prevence a podpory duševního zdraví dětí a mladých lidí a na nutnost vytvářet bezpečné a podpůrné prostředí. Zdůrazňuje také zapojování mladých lidí do návrhu, realizace a vyhodnocování opatření v oblasti duševního zdraví.
- **EU Youth Strategy 2019–2027**
Ukotvuje participaci mladých lidí a posilování jejich hlasu jako jeden ze základních pilířů evropské politiky mládeže. Podporuje zapojování mladých do rozhodování na všech úrovních a zdůrazňuje propojení participace, wellbeingu a aktivního občanství.

- **Mezinárodní doporučení UNESCO, OECD a Rady Evropy**
Dlouhodobě zdůrazňují význam participace dětí a mladých lidí jako nedílné součásti kvalitního vzdělávání, podpory wellbeingu a tvorby veřejných politik, které odpovídají potřebám mladé generace a přispívají k sociální soudržnosti a demokratickému fungování společnosti.

Proč je hlas mladých klíčový: Participace jako prostředek i cíl vzdělávání

Zapojení hlasu mladých lidí do rozhodování je zároveň prostředkem ke zvyšování kvality vzdělávání i cílem vzdělávání samotného. Jako prostředek umožňuje vytvářet opatření, která lépe odpovídají potřebám žactva a studentstva, podporují jejich wellbeing a mají vyšší míru přijetí i účinnosti. Jako cíl rozvíjí dovednosti a postoje nezbytné pro aktivní občanský život včetně schopnosti vyjadřovat se, spolupracovat, nést odpovědnost a podílet se na utváření společného prostředí.

Empirické výzkumy opakovaně ukazují, že opatření v oblasti školního klimatu, wellbeingu a duševního zdraví jsou účinnější tehdy, pokud vznikají se systematickým zapojením mladých lidí. Naopak politiky a programy vytvářené bez jejich účasti mají nižší míru přijetí, slabší dopad a často se míjejí s realitou každodenní zkušenosti žactva a studentstva (Mittra, 2004; Ozer et al., 2013; OECD, 2021). Participace proto nepředstavuje nadstandard, ale základní předpoklad smysluplných a udržitelných změn ve vzdělávání.

Z hlediska wellbeingu má participace samostatný a zásadní význam. Možnost ovlivňovat prostředí, ve kterém mladí lidé tráví podstatnou část svého života, posiluje pocit autonomie, sounáležitosti a smysluplnosti, které patří mezi klíčové faktory duševní pohody a vnitřní motivace. Pokud mladí lidé dlouhodobě zažívají, že jejich hlas nemá žádný vliv, zvyšuje se riziko frustrace, pasivity a ztráty důvěry ve školu i veřejné instituce (Ryan & Deci, 2017).

Přínosy participace

Pro žactvo a studentstvo participace posiluje wellbeing, pocit bezpečí a sounáležitosti se školou. Zvyšuje motivaci k učení, podporuje rozvoj sociálních a občanských kompetencí a umožňuje mladým lidem zakoušet odpovědnost a reálný vliv v bezpečném prostředí (OECD, 2019; Ryan & Deci, 2017).

Pro školy participace přispívá ke zlepšování školního klimatu, kvality vztahů a k účinnějšímu řešení konfliktů. Opatření vytvářená ve spolupráci s mladými lidmi jsou lépe přijímána a mají

dlouhodobější dopad, zejména v oblasti wellbeingu a prevence rizikového chování (Česká školní inspekce, 2017; WHO, 2020).

Pro vzdělávací systém a veřejné instituce participace mladých zvyšuje relevanci vzdělávacích politik a snižuje riziko přijímání nefunkčních nebo neadresných opatření. Zároveň posiluje důvěru mladých lidí ve veřejné instituce a přispívá k dlouhodobé sociální soudržnosti a demokratickému fungování společnosti (Council of Europe, 2012; European Commission, 2019).

Principy zapojování mladých lidí

Bezpečí

- Smysluplné zapojování mladých může fungovat pouze tam, kde je zajištěno psychické, sociální, fyzické i digitální bezpečí.
- Mladí lidé potřebují jistotu, že mohou vyjádřit svůj názor bez obavy z výsměchu, znevažování, sankcí nebo negativních důsledků.
- Bezpečné prostředí zahrnuje také jasné hranice, pravidla facilitace a podporu dospělých, kteří dokáží diskusi rámovat a chránit její průběh.

Smysluplnost

- Zapojení mladých má mít jasný účel, cíl a konkrétní očekávání.
- Mladí lidé musí vědět, proč jsou zapojeni, co se od nich čeká a jak budou jejich podněty dále použity.
- Smysluplnost znamená, že zapojení vede k viditelným krokům nebo rozhodnutím, která mladí lidé dokáží rozpoznat a pojmenovat.

Transparentnost

- Otevřenost procesů je základním předpokladem důvěry.
- Mladí lidé potřebují vědět, jaké jsou možnosti ovlivnění rozhodnutí, co je předem dané a neměnné, kdo je za proces odpovědný nebo jaké jsou konkrétní kroky a časový plán.
- Transparentnost znamená také pravidelné sdílení výstupů, rozhodnutí a argumentů v přístupné podobě.

Spravedlnost a inkluze

- Participace musí být otevřená všem mladým bez ohledu na jejich identitu, sociální zázemí, speciální potřeby nebo míru sebedůvěry.
- Je potřeba aktivně pracovat s nerovnostmi: podpořit ty, kteří se běžně neozývají, umožnit různé formy zapojení i odstraňovat bariéry, a to logistické, ekonomické, sociální, kulturní i komunikační.

- Skutečná rovnost v participaci znamená, že hlas každého má stejnou váhu, nezávisle na prospěchu, popularitě nebo sociální pozici.

Partnerský přístup

- Mladí lidé nejsou „respondenti“, ale rovnocenní partneři v dialogu a dospělí s nimi skutečně spolupracují, nejen je informují.
- Partnerský přístup spočívá v tom, že mladí mají hlas v definování témat, tvorbě řešení i vyhodnocování dopadů.
- Participace je postavená na vzájemném respektu, sdílení moci a ochotě společně hledat řešení.

Dobrovolnost

- Participace nesmí být povinná nebo vynucená; mladí musí mít možnost rozhodnout se o svém zapojení.
- Dobrovolnost posiluje motivaci, autentičnost i odpovědnost.
- Možnosti zapojení by měly být rozmanité, aby si každý mladý člověk mohl vybrat formu, která mu vyhovuje.

Respekt a otevřenost

- Každý názor je přijat s úctou a bez bagatelizace.
- Rozdílnost perspektiv je považována za přínos, nikoli problém.
- Otevřenost znamená prostor pro nesouhlas, kritické myšlení i sdílení různých zkušeností.

Dlouhodobost a kontinuita

- Participace není jednorázová aktivita.
- Vyžaduje pravidelnost, čas, prostor a návaznost, aby se mohly rozvíjet důvěra i kompetence.
- Mladí lidé mají mít možnost navazovat na své podněty, sledovat jejich realizaci a být součástí vyhodnocování.

Evidence-based přístup

- Rozhodování a participativní procesy by měly vycházet z dat, zkušeností a ověřených přístupů.
- Vyhodnocování dopadů je součástí procesu, ne dodatek.
- Reflexe umožňuje postupně zlepšovat kvalitu zapojování i efektivitu opatření.

Závěrečné stanovisko

Tento poziční dokument předkládáme jako společný rámec a návrh, který má otevřít debatu o tom, proč a jak účinně zapojovat hlas mladých do řešení otázek wellbeingu ve vzdělávání. Vychází z dosavadních zkušeností organizací mládeže, studentských spolků a iniciativ, které dlouhodobě pracují s mladými lidmi, a současně má sloužit jako podklad pro další připomínkování a dopracování v rámci zapojených organizací i širší odborné diskuse.

Vyjadřujeme tím společné přesvědčení, že wellbeing mladých lidí a smysluplná participace jsou nezbytnou součástí kvalitního vzdělávání a že hlas mladých musí být systematicky zohledňován v rozhodování na úrovni škol, zřizovatelů, regionů i státu.

Prostřednictvím tohoto dokumentu chceme podpořit dlouhodobou a koordinovanou práci na tom, aby participace mladých a wellbeing ve vzdělávání nebyly vnímány jako dílčí témata, ale jako priority, které vyžadují kontinuitu a odpovědnost napříč úrovněmi řízení.

Vyzýváme tímto školy, zřizovatele, státní instituce i odbornou veřejnost, aby zapojování mladých lidí přestalo být vnímáno jako doplňková aktivita nebo formální gesto, ale stalo se běžnou součástí rozhodování. Změnu v přístupu k participaci a wellbeingu mladých považujeme za nezbytnou. Jsme připraveni být partnerem pro dialog a spolupráci při hledání řešení, která budou odpovídat realitě života mladých lidí a povedou k udržitelným změnám.

Dokument chápeme jako živý, v dalších měsících se bude vyvíjet, zpřesňovat a doplňovat na základě připomínek, praxe a pokračujícího dialogu se systémovými aktéry.

Už nyní můžete připomínkovat vznikající sekci ke konkrétním námětům pro školy, systémové aktéry a studující:

Zdroje

- Česká školní inspekce. (2017). *Participace žáků a studentů na fungování a rozvoji školy: Tematická zpráva*.
- Česká školní inspekce. (2023). *Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2022/2023*.
- Council of Europe. (2012). *Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education*.
- European Commission. (2019). *EU Youth Strategy 2019–2027*.
- Lundy, L. (2007). Voice is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, 33(6), 927–942.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2020). *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2023). *Koncepce podpory mladých lidí v České republice na období 2025–2030*.
- Ministerstvo zdravotnictví České republiky. (2020). *Národní akční plán pro duševní zdraví 2020–2030*.
- Mitra, D. L. (2004). The significance of students: Can increasing student voice in schools lead to gains in youth development? *Teachers College Record*, 106(4), 651–688.
- OECD. (2019). *Education at a glance 2019*.
- OECD. (2021a). *Student well-being: PISA 2018 results (Volume III)*.
- OECD. (2021b). *OECD future of education and skills 2030*.
- Ozer, E. J., Ritterman, M. L., & Wanis, M. G. (2013). Participatory approaches to adolescent health promotion. *American Journal of Community Psychology*, 51(3–4), 404–416.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. Guilford Press.
- World Health Organization. (2020). *Adolescent mental health*.
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

tydenprowellbeing.cz

Wellbeing ve škole

Vznik tohoto materiálu je podpořen z projektu GEAR UP!, financovaného EU, jehož realizátorem v ČR je České fórum pro rozvojovou spolupráci (FoRS). Obsah je výhradní odpovědností Partnerství pro vzdělávání 2030+ a nemusí nutně odrážet názory Evropské unie.

Tento projekt je
spolufinancován
Evropskou unií.

Handwriting practice lines consisting of 40 horizontal dotted lines.